

ros rapidijért adott elő az akadémián, addig II. osztályú erdészként évi 525 forint fizetése, tűzifa-járandósága, lakás- és lótartási hozzájárulása volt. A 26 éves fiatalember így kezdhette el akadémiai oktatói pályafutását.

A jellemzésből ismételten kiemeltjük, hogy 1867-ben, amikor az erdészeti akadémián magyar lett a tanítás nyelve, tényleg a legrátermettebb szakembereket igyekeztek ott összegyűjteni. Szécsi korábbi munkája előjáróit meggyőzte arról, hogy az ifjúság nevelését jó kezekbe adják. Az elkövetkező csaknem három évtizedben mindez beigazolódott. Szécsi töretlen lelkesedéssel, kitartással dolgozott a magyar erdészeti oktatásban.

Utolsó előadását azonban már nem tartotta meg. A felvidéki erdőgazdaságok faértékesítési viszonyairól írt értekezését Besztercebányán (ahol egykor gimnáziumba járt) az Országos Erdészeti Egyesület közgyűlésén akarta felolvasni. Elhatalmasodó betegsége azonban ezt már nem engedte. Tanártársa, Vadas Jenő olvasta fel. Megjelenni pedig az Erdészeti Lapoknak azon számában jelent meg, amelyben 1895-ben Szécsi halálhírét hozták.

Az életrajzi kiegészítést, mivel Szécsi életrajzát már korábban megírtam, 1991-ben küldtem be az Erdészeti Lapokhoz. A főszerkesztő, Pápai Gábor akkor nem jelentette meg.

Később, mintegy tíz év múlva Szécsi Zsigmond sírjának megbolygatása miatt kellett az ügyet ismételten elővenni. Az történt ugyanis, hogy a jeles tanárnak Selmechányán, az ún. „Úri temető”-ben lévő sírját eltüntették. Tették ezt annak ellenére, hogy a sír rajta volt a védettek jegyzékén, de Lichner polgármester vezetésével a városgondnokság úgy döntött: a meglehetősen reprezentatív hely – ha ilyen egyáltalán lehet egy temetőben – egy tragikus körülmények között elhunyt városi dolgozót illeti. A sírra tehát rátemettek, míg a sírkövet egyelőre raktárba szállították. Ott feltehetően a lecsiszolásra készítették elő, amikor Bartha Dénes kollégámmal a város legfőbb vezetőjét több rendben felszólítottuk: Szécsi Zsigmond emlékét nem lehet a temetőből kitörölni! Végül, mielőtt a kérdést jogi útra tereltük volna, egy jelképes sírt helyeztek el, ahol felállították Szécsi Zsigmond eredeti sírkövét. A síroknak is megvan a maguk sorsa...

Az alföldi erdők történeti áttekintése

Mai ismereteink szerint az Alföld utolsó természetes képe az erdőkkel, lápokkal, mocsarakkal, kisebb-nagyobb pusztákkal tarkított erdősztyepp volt. Ezt a természeti képet az emberi beavatkozás tette fátlan pusztává. Hogy ez a folyamat mikor ment végbe, arról a különböző tudományok

művelői részben eltérő véleményen vannak. A természettudósok szerint a nagyarányú változás csak a XVI-XVIII. században történt meg, míg a történészek egy része hajlik arra, hogy már a népvándorlás korában is óriási puszták voltak. Mindkét nézettel összeegyeztethető az a tény, hogy a hadviseléshez mind a népvándorláskor, mind a török korban rengeteg fára volt szükség, amelyet ha az Alföldön találtak, ott vágták ki. Ugyanakkor a török háborúk utáni újratelepülés szintén jelentős mennyiségű faanyagot igényelt, s a XVIII. században minden korábbinál nagyobb természetátalakítás kezdődött. Ennek során a természetes fás vegetációt előbb a hatásabb, mezőgazdasági művelésre alkalmas löszterületeken, majd – a lecsapolásokat, vízrendezéseket követően – a mélyebben fekvő részeken, illetve a homokterületeken is kivágták.

Az alföldfásítás ezt az elerdőtlenedési, elfátlanodási folyamatot hivatott megfordítani.

Az alföldfásítási munka a XVIII. században részben hadászati, részben gazdasági, illetve védelmi célokból indult meg. A török iga alól akkor felszabadult Temesvidéken 1746-ban hadászati célokkal ültettek füzéseket. Gazdasági és védelmi feladatuk volt az Alföld több helyén alkalmazott gátfásításoknak, míg kimondottan gazdasági céllal létesítették az eperfaültetvényeket.

A XIX. század alföldfásítási munkái főleg homokterületeken történtek. A fás növényzettől megfosztott homok ugyanis több helyen megindult, futóhomokká vált. Így veszélyeztette a környező mezőgazdasági területeket és településeket. Tehát közérdekként jelentkezett a futóhomok megállítása, befásítása. Ezért az országgyűlés több ízben törvényt alkotott a fásításokról. A homokfásítás módszereinek kikísérletezésére, az igazi eredmények felmutatására azonban évtizedekig várni kellett. Ráadásul egyes elméleti vélekedések az Alföld éghajlatát „fagyilkosnak” minősítették, tehát a fásíthatóság lehetőségét is megkérdőjelezték. Ennek ellenére a kincstár Delibláton és néhány város (Szeged, Szabadka stb.) saját határában komoly homokfásítási eredményeket ért el. A szám szerű erdőterület-gyarapodáson kívül a továbbiak szempontjából nagyon nagy jelentőségű, hogy a XX. század elején már megfelelő, bevált módszereket tudtak ajánlani a homokfásításra.

A XIX. század végén felgyorsuló gazdasági fejlődés minden korábbinál nagyobb természetátalakításokkal járt. Az alföldi erdők fogyását a fa, főleg keményfa iránti kereslet mellett a lecsapolások, vízrendezések is gyorsították. Eltűntek a folyókat kísérő kemény-, majd puhafaligetek

is. A korszak több szakembere közvetlen összefüggést látott az Alföld elerdőtlenedése és az Alföld aszályossága között. Tehát kézenfekvőnek tűnt, hogy erdőtelepítésekkel esetleg mérsékelni lehet az Alföld szélsőséges éghajlatát. Így a következő évtizedekben a fásítani szándékozók érvrendszerébe bekerült az aszály elleni küzdelem, az alföldi éghajlat megváltoztatásának a szándéka is.

Egyelőre azonban a lecsapolások éppen az ellenkező irányba hatottak. Ennek következtében az Alföld őshonos fafajait, a kocsányos tölgyet, a magas kőrist, a szilféléket, továbbá a nyár- és fűzféléket a megváltozott termőhelyi viszonyok miatt csak helyenként lehetett ültetni. Így lett az Alföld jellegzetes fája az akác, amely szárazságtűrésén kívül sokoldalúan felhasználható fát is szolgáltatott.

Az 1879. és 1898. évi erdőtvények ugyan szorgalmazták az alföldi „kopárfásításokat”, de az általuk nyújtott jogi és közgazdasági lehetőségek egy nagyarányú fásításokhoz elégtelennek bizonyultak. Az állam által kiosztott ingyenesemével, illetve az esetleges fásítási jutalmakkal nem lehetett az alapvetően erdőirtási, fátlanodási folyamatot megfordítani. Ezt látva hangzott el 1910-ben erdészeti egyesületi fórumon: az Alföldön a befásítandó területeket községhatáronként össze kell írni, a birukosokat pedig törvénnyel kell kötelezni a fásítás végrehajtására. Ehhez a nagy munkához az ország politikusait azonban csak Trianon után, Magyarországon új államhatárai között lehetett megnyerni. Az 1923. évi alföldfásítási törvényt azzal fogadták el, hogy a fásítás része az Alföld török kori romlását követő rekonstrukciónak.

A törvény rendelkezései szerint az 50 kh-os (28, 78 ha) szántó- és a 20 kh-os (11, 52 ha) rét- és legelőterületeket és a tanyákat körül kellett fásítani. Az 1923. évi alföldfásítási törvény hatálya alá mintegy 4,5 millió hektár (az 1938 utáni terület-visszacsatolásokkal kb. 6 millió ha) terület tartozott. Itt kellett a meglévő erdőket, fasorokat és gazdasági fásításokat összeírni, illetve a létesítendőket kijelölni. Ez a hatalmas adminisztrációs munka a két világháború között nem készült el. A feladatot vállaló erdészeti személyzet nem győzte bejárni az egész, a törvény alá tartozó területet. Munkájukat hátráltatta a megfelelő térképek, birtoknyilvántartások hiánya, de legfőképpen az ország nehéz gazdasági helyzete. Az összeírási, kijelölési munka évekre leállt, csak a világgazdasági válság után élénkült meg újra. 1944 őszéig így is csak a terület kétharmadán végezték el az összeírást, míg a kijelölést alig több mint a felén.

A tényleges fásítási megvalósítására állami csemetekerti hálózatot építettek ki. Innen a szaporítóanyagot ingyen vagy mérsékelt áron szolgáltatották ki a fásítani akaróknak, illetve a fásításra kötelezetteknek. (Mivel a kijelölések nem készültek el minden község határára, az alföldfásítás két évtizedében elsősorban önkéntes felajánlásra keletkeztek erdők, fasorok, gazdasági fásítások.) Az alföldfásítási akció meghirdetésekor mintegy 120-140 ezer hektár terület befásításával számoltak. A különböző kimutatások alapján úgy becsülhetjük, hogy 1920-tól 1944-ig alföldfásítási célokra mintegy 100 ezer hektárnak megfelelő erdősítési anyagot adtak ki, ültettek el. Ez azonban csak egy-egy kisebb terület általános képének átformálásában játszhatott jelentősebb szerepet, az Alföld erdősültiségébe alig kimutatható változást hozott. Az alföldfásítási törvénnyel támogatott fásítási akciónak azonban – a számszerű adatokon kívül – egyéb eredményei is voltak.

Ezek közül legfontosabbak, máig ható jelentőségűek az ökológiai kutatási eredmények. A korábban már meglévő homokfásítási kísérletek mellett komoly szikesfásítási kísérleteket is kezdtek. Bebizonyosodott, hogy nem minden mezőgazdaságilag művelhetetlen terület alkalmas fásításra. Ugyanakkor kezdeti eredményeket értek el a fásítások éghajlatváltoztatásával kapcsolatos kérdésekben is. Egyre nyilvánvalóbbá vált ugyanis, hogy a fásítások nem a makro-, hanem a mikroklímára vannak jótékony hatással. Így ha az egész Alföldet nem is, de egy-egy kisebb területet fásításokkal kedvezőbb éghajlatúvá lehet alakítani.

A két világháború közötti időszakban kezdeti eredményeket értek el a gyorsannövő fafajok, elsősorban a nyárfélék ártéri (hullámtéri) termesztésében. Ugyanakkor a homokterületeken – a korábbi tapasztalatok alapján – az erdei- és feketefenyő ültetése is általános volt. Összességében a két világháború közötti időszak alföldfásítási eredményei, ezeken belül is a megszerzett szakmai tapasztalatok reményt adtak az alföldi erdőtlenség megváltoztatására. A nagyarányú erdőterület-növekedésre azonban már egészen más birtokviszonyok és mezőgazdasági termelési lehetőségek között került sor.

1945 után továbbra is érvényben volt az alföldfásítási törvény. Tehát még néhány évig folytak az összeírások és kijelölések azzal a tudattal, hogy a földosztást követő birtokváltásokat a fásítási tervekkel is követni kell. A korábbi, az alföldi erdőterületek növelését is magába foglaló erdészeti politikát megújították, és országfásítást hirdettek meg. Ennek keretében már nem a korábbi módon, hanem sokkal nagyvonalúbb

ban, elsősorban a tömegszervezetek bevonásával készítették el 1948-49-ben az ország minden településére vonatkozó fásítási tervet. Az ország vezetői által is elfogadott dokumentum szerint Magyarország 12,3 %-os erdőszűlségét 20,3 %-ra kívánták emelni, ezen belül az Alföld 5 %-os erdőszűlségét 10 %-ra.

A program meghirdetésében nagy szerepet játszott a Szovjetunió példája, ahol 1948-ban hirdették meg a fásítási tervet. Az ottani, hadászati megfontolásokat sem nélkülöző elképzelések szerint a Szarmata-síkságot szabályos, egymásra merőleges fő- és mellékerdősávokkal hálózta volna be. Ennek alapján a Magyar Alföld erdőszűlségét is először ilyen elrendezésben képzelték el. Alföldünk termőhelyi adottságai, illetve az első öt éves terv idején még nem mindenhol jellemző nagytáblás gazdálkodás azonban ezt nem tette lehetővé. Így a szűlségrendszert elsősorban – miként a két világháború közötti időkben is – az utak, vasutak, települések, majd később tényleg a kollektív gazdálkodásra jellemző nagytáblák mellett alakították ki. Az elsőként a nagyüzemi gazdálkodásra áttért települések határában ültetett erdőszűlségrendszerek lehetőséget adtak a fásítások mikroklímatis, így terméshozó hatásának mérésére, bizonyítására. A múlt századi feltevést tehát mérések igazolták.

Az alföldi fásítások területileg legnagyobb hányadát a zárt erdők jelentették. A mezőgazdaság kollektivizálásával óriási területek szabadultak fel, kerületek állami tulajdonba, ahol aztán államerdészeti kezelést valósítottak meg. A meghirdetett országfásítás, ezen belül is az alföldfásítás a továbbiakban nem küzdött területi problémákkal. Az erdőszűlségi feladatoknak – amelyekre az 1950-es években megfelelő hitelkeret is rendelkezésre állt – legfeljebb a kiültethető csemetemennyiség szabott gátat. A fafajpolitika, így a csemetetermelés is fokozatosan a gyorsan növekvő nyárfélék ültetése irányába mutatott. Segítette ezt a meghirdetett hullámtéri fásítási akció, majd az 1960-as években a cellulóz-nyár-program.

Az 1960-as évek elejére ugyanis befejeződött a mezőgazdaság kollektivizálása, további tartalékföldek nem kerültek államerdészeti kezelésbe. A mezőgazdasági termőföld védelméről szóló 1961. évi törvény és egyéb földvédelmi megfontolások az alföldi erdőtelepítések ellen hatottak, mert megnehezítették a korábban szántó- vagy rét- és legelőterületek fásítási célokra történő igénybevételét. Erre válaszul az 1966-ban kiadott, a cellulóz-nyártermesztésről intézkedő rendelet a nyárral beültetett terület művelési ágát meghagyta. (Két év múltán ezeket mégis beso-

rolták az erdők közé.) A vállalatokat, főleg az ekkor kibontakozó térszerdőgazdaságokat egyre nagyobb mértékben a pénzügyi érdekeltség (a jövedelmezőség) alapján terelték az erdőtelepítések, a cellulóz-nyártelepítések felé. A folyamatot azután az 1968. évi gazdaságirányítási reform is elősegítette. A program következtében az alföldi erdők jelentős részének a szövetkezetek lettek a tulajdonosai.

A mezőgazdasági művelés átalakulása, a nagyteljesítményű gépek, vegyszerek alkalmazása az 1970-es évekre a korábbi erdősávok létét megkérdőjelezte. Az első, 30-40 hektáros táblákat keretező sávok útban voltak, helyettük inkább egy helyen, zárt tömbben létesítettek erdőt. Míg korábban az erdősávok védelmi funkciót láttak el, ezek a mozaikszerűen elhelyezett erdők legtöbbször fatermesztési célúak.

Az alföldi erdőszűltség 1990-re ugyan elérte a 10,4 %-ot, de a vízfolyásokat, utakat, vasutakat kísérő fasorok jórészt eltűntek a magyar tájból. Az útkorszerűsítések, vízfolyások, csatornák medrének kotrása, gátjavítások ugyanis gyakran a létesítményeket kísérő fasorokat érintették. A városok, ipartelepek növekedése szintén a meglévő fásításokat csökkentette. Ennek következtében az Alföld több részén újra nagy, fátlan puszták alakultak ki.

1983-ban a Magyar Tudományos Akadémia elnöksége állást foglalt a mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas területek beerdősítéséről. Ezt követően 1987-ben született kormányhatározat az erdőtelepítésről. A terv szerint 1991-2000 között 150 ezer hektár új erdőt kell telepíteni, amelynek döntő többsége a mezőgazdaságilag kevésbé hasznosítható területekre kerül. Az Alföld egyes megyéiben el is kezdődtek az összeírások, területfelmérések. A most végbemenő tulajdonosváltozásokkal azonban teljesen új helyzet fog előállni. Mégis, az új tervlatokat nyitó terv előkészítésében és végrehajtásában fontos, hogy a múlt tanulságait, eredményeit és kudarcait megfelelő módon figyelembe vegyék.

Az Antall-kormány idején országgyűlési határozat foglalkozott az Alfölddel. Az akkori, nagyralátó tervek többnyire papíron maradtak, mivel az 1994-ben hatalomra kerülő Horn-kormány máshol látta a kitérési lehetőséget. Mindenesetre az alföldi ügyeknek némi „utórezgéseként” fogható fel a mellékelt, az Erdészeti Hivatalból érkezett felkérés, aminek azonban a pontos idejét nem tudom. Egy biztos: az 1990-es évek közepén lehetett.

ERDŐSÍTÉSI PROGRAMTERV a termőföld- és talajtermékenység romlásának megakadályozására az Alföldön

Egy ország gazdasági és társadalmi fejlődésének igen fontos fokmérője erdővagyonának mennyisége és minősége, továbbá a társadalom erdőhöz való viszonya. Ugyanakkor maga az erdő e fejlődésnek igen könnyen áldozatul is eshet. Nem véletlen ezért, hogy ma már az egész világ társadalma különös figyelmet szentel az erdővagyon megőrzésének és megfelelő hasznosításának.

Földünk erdőterületének igen gyors csökkenése a fejlődő országokban, ezzel párhuzamosan a magas gazdasági és társadalmi színvonallal rendelkező országokban a környezetszennyezés, hosszú távon kedvezőtlenül hat Földünk éghajlatára. Ezzel összefüggésben az erdő más módon nem helyettesíthető, ökológiai szerepének érvényesülése is kárt szenved és a társadalom számára oly fontos fatermesztési, védelmi és rekreációs funkcióit nem tudja betölteni.

Ma már a közvélemény előtt tudatosodott az erdő rendkívül nagy szerepe az élet minőségében és a természeti környezet védelmében. Ezért - ahol a körülmények lehetővé teszik - az erdőterületek növelése (erdőtelepítések), a meglévő erdők termőképességének emelése (szerkezetátalakítás) szinte minden fejlett országban nemzeti ügyé vált. Ez érvényes különösen Magyarországra, ahol megfelelő nagyságú és minőségű telepítésre alkalmas területtel rendelkezünk, és ahol a társadalmat és a döntéshozókat egyaránt az a meggyőződés vezeti, hogy "az erdőt és a benne űzött gazdaságot nemzetháztartásilag annyira fontos szerepe miatt mindig magasabb közgazdasági szempontból kell megítélni" (Kaán Károly).

Az Alföld erdőfejlesztési programja tehát mind a térség gazdasági fejlődése, mind pedig az Alföld kedvezőtlen ökológiai viszonyainak javítása miatt rendkívül fontos.

Az erdőszítési programterv koncepcionális kimunkálását az eddigi erdészeti kutatások (ökológiai-biológiai), az agroökológiai potenciál felmérésének eredményei, az erdőtervekre és egyéb más szakterületek ismeretére az alábbi metódika alapján kívánjuk elvégezni:

1. Bevezetés
 - 1.1. Az erdősítések szükségessége az Alföldön
 - 1.2. Az alföldi erdők történeti áttekintése - 10 oldal - 5-10%
alföldi erdők története
2. Az Alföld erdészeti tájcsoport jellemzése
 - 2.1. Az Alföld ökológiai adottságai
 - 2.2. Erdészeti tájak az Alföldön és ezek jellemzői
 - 2.2.1. Az erdészeti tájak termőhelyi viszonyai
 - 2.2.1.1. Éghajlati viszonyok
 - 2.2.1.2. Talajviszonyok
 - 2.2.1.3. Hidrológiai viszonyok
 - 2.2.2. A tájak növénytakarásviszonyai
3. A jelenlegi erdő- és vadgazdálkodási tevékenység jellemzése (30)
 - 3.1. Fatermesztés
 - 3.2. Faipar
 - 3.3. Vadászat *vadgazdálkodás*
4. Az erdők természetvédelmi szerepe az Alföldön
5. A környezet állapotának és várható változásának erdészeti szempontból történő értékelése
 - 5.1. Az időjárási viszonyok változásainak (üvegházhatás) tendenciái és hatásuk a térség erdőgazdálkodására
 - 5.2. A levegőszennyeződés alakulása és várható hatása az erdőkre
 - 5.3. A talaj termőképességét csökkentő hatások és az erdő kapcsolata
 - 5.4. A vízkészlet gazdálkodás és vízminőség szabályozás erdészeti aspektusai
6. Biotikus károsítások és várható alakulásuk az Alföldön
7. Erdősítési programterv és annak környezeti hatásai
 - 7.1. Erdő- és vadgazdálkodási koncepció
 - 7.1.1. Fatermesztés
 - 7.1.2. Faipar
 - 7.1.3. Vadászat *vadgazdálkodás*
 - 7.2. A megvalósítandó fejlesztés környezeti és tájhasznosítási hatásai

- 7.2.1. Az alföldi erdőszítések és fásítások szerepe az üvegházhatás csökkentésében
 - 7.2.2. A talaj termőképességének megóvása
 - 7.2.2.1. A szélerozió elleni védőfásítások
 - 7.2.2.2. Mezőgazdaságilag rentábilisan nem hasznosítható területek erdőszítése
 - 7.2.3. Az erdőterület növekedésének hatása a vízkészletek mennyiségére és minőségére
 - 7.2.4. A levegő minőségének javítása erdőszítéssel és fásítással
 - 7.3. Az alföldi erdők természetvédelmi szerepének változása az erdőszítési program megvalósítását követően
 - 7.4. Kutatási feladatok a fejlesztési program megvalósításához
 - 7.4.1. Ökológiai körülményeknek megfelelő fajmegválasztási irányelvek meghatározása, figyelembe véve a környezeti és tájvédelmi kívánalmakat
 - 7.4.2. Erdőgazdasági tájanként termőhelytípus változatokra lebontott fajmegválasztási irányelvek és erdőszítési technológiák kidolgozása
 - 7.4.3. Erdőgazdasági tájanként termőhelytípus változatokra lebontott fásítási irányelvek kidolgozása
 - 7.5. Erdészeti-ökológiai monitoring rendszer kifejlesztése az Alföldön és ennek működtetése
 - 7.6. Az erdőszítési program kivitelezésének költségbecslése
- 8. A társadalom szerepe és kötelessége az Alföld fásítás megvalósításában**
- 9. A kivitelezés érdekében megvalósítandó gyakorlati feladatok meghatározása**